
O serie în care Editura Sf. Nectarie își propune să ofere versiunea românească, însoțită uneori și de textul original, a lucrărilor reprezentative pentru spiritualitatea siriacă și, de asemenea, studii și monografii științifice, care introduc cititorul în universul istoric, teologic și duhovnicesc al creștinismului sirian.

IEROMONAH AGAPIE CORBU
(coord.)

„DULCEAȚA SCRIPTURILOR“ ȘI LUMINA OCHILOR

PĂRINȚII SIRIENI CA TÂLCUITORI BIBLICI

SF. NECTARIE

Ed. Sf. Nectarie
Ed. Universității „Aurel Vlaicu“ din Arad
2024

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Sigle și abrevieri	12

I. DE LA LITERĂ LA DUH

Sebastian Brock Exegeza biblică în tradiția siriacă	19
Ieromonah Agapie Corbu Din aramaică în greacă și din greacă în siriacă: relevanța exegetică a versiunii siriace a Noului Testament	45
Sebastian Brock De la Bunavestire la Cincizecime: peregrinările unui termen tehnic	69
PS Benedict Vesa Simbolul ca instrument hermeneutic și interpretarea duhovnicească a Scripturii în tradiția siriacă. O privire de ansamblu	87

II. SCRIPTURA LA MARI POETI ȘI DASCĂLI SIRIENI

Craig E. Morrison, O. Carm. Biblia în mâinile lui Afraat, Înțeleptul Persan	99
Sabino Chialà Sfântul Efrem Sirul ca cititor al Sfintei Scripturi. O mărturie a pluralității în hermeneutica biblică	121
René Roux Exegeză biblică în <i>Cartea treptelor</i> : o analiză preliminară	135

Kristian S. Heal

Narsai și sinele scripturistic 157

Mgr. Behnam M. Boulos Sony

Metoda exegetică a lui Iacob de Sarug 171

Sabino ChialàIșodad de Merv – un precursor al exegezei moderne
în Biserica Siro-Orientală ..... 213III. SFÂNȚA SCRIPTURĂ LA PĂRINȚII-
FILOCALICI SIRO-ORIENTALI**Paolo Bettolo**

Exegeza Scripturii și curăția inimii. Mărturia lui Dadišo Qatraya 227

Ieromonah Agapie Corbu„Comuniunea Scripturilor“ potrivit Sfântului Isaac Sirul:
ce este cuvântul lui Dumnezeu și cum îl citim ..... 247**Paolo Raffaele Pugliese, O.F.M. Cap.**Scriptura în *Capetele gnostice* ale lui Iosif Hazzaya ..... 277**Ierodiacon Filothei Vilcu**Scriptura în *Viața Sfântului Rabban Iosif Busnaya*:
o lectură tradițională 327

Autori 351

Indice de nume 355

Indice de termeni 357

SIGLE ȘI ABREVIERI

- AOS – *Aula Orientalis-Supplementa*, Barcelona
 BDAG – Walter Bauer, *A Greek-Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, (ed.) Frederick William Danker, University of Chicago Press, Chicago/London, 2000³.
 BS – *Byzantine Studies*
 BZNW – *Beiheft zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*
 CCSG – *Corpus Scriptorum Series Graeca*
 CSCO – *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Paris/Louvain, 1903-
 DS – *Dictionnaire de Spiritualité*, Paris, 1912-1994
 EIBMBOR – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
 EIBMO – Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă
 FR – *Filocalia românească*
 FGr – *Filocalia greacă*, 5 vol., Astir, Atena
 GCS – *Griechischen Christlichen Schriftsteller*
 JCSSS – *Journal of the Canadian Society for Syriac Studies*
 JÖBG – *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft*
 JTS – *Journal of Theological Studies*
 LTK – *Lexikon für Theologie und Kirche*
 OC – *Oriens Christianus*
 OCP – *Orientalia Christiana Periodica*, Roma, 1923-
 OLA – *Orientalia Lovaniensia Analecta*
 OS – *L'Orient Syrien*, 1956-1967

SIGLE ȘI ABREVIERI

- PG – *Patrologia Graeca*, (ed.) J.P. Migne, Paris
 PL – *Patrologia Latina*, (ed.) J.P. Migne, Paris
 PO – *Patrologia Orientalis*, Paris, 1907-1966, Turnhout, 1968-
 PS – *Patrologia Syriaca*, Paris, 1876-1931
 PSB – *Părinți și Scriitori Bisericești*, București, 1977-
 RAM – *Revue d'Ascétique et de Mystique*, Paris, 1920-1971
 RES – *Review of Ecumenical Studies*, Sibiu, 2009-
 ROC – *Revue de l'Orient Chrétien*, Paris, 1896-1935
 SC – *Sources Chrétiennes*, Paris, 1942-
 SO – *Spiritualité Orientale*, Abbaye de Bellefontaine
 SSU – *Studia Semitica Upsaliensia*
 ST – *Studi e testi*
 SVTQ – *St. Vladimir Theological Quarterly*
 TEG – *Traditio Exegetica Graeca*
 TDNT – *Theological Dictionary of the New Testament*, 10 vol., ed. Gerhard Kittel; Geoffrey William Bromiley; Gerhard Friedrich, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1964-1974
 TU – *Texte und Untersuchungen zur Geschichte der Altchristlichen Literatur*, 1882-
 ZTK – *Zeitschrift für Theologie und Kirche*
 ΒΕΠΕΣ – *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων*, Ἐκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Atena

IZVOARE¹

- AFRAAT. *Demonstratii* = APHRAATIS SAPIENSIS PERSAE, *Demonstrationes*, (ed.) Ioannes Parisot, *PS I*, Paris, 1894. APHRAATE LE SAGE PERSAN, *Les exposés* (ed.) Marie-Joseph Pierre (SC 349, 359), Cerf, Paris, 1988, 1989. *The Demonstrations of Aphrahat, the Persian Sage*, trad. eng. de Adam Letho, Gorgias Press, 2007; trad. rom. parțială în Sfântul AFRAAT PERSANUL, *Îndrumări dubovnicești*, trad. rom. de pr. prof. Gheorghe Milea, Ed. Anastasia, București, 1998.

¹ Abreviem aici doar lucrările citate în mai multe studii din prezentul volum. Datele bibliografice complete ale celorlalte titluri apar la prima citare (n. red.).

- BARHADBEȘABBA, *Prilejul întemeierii școlilor* = BARHADBEȘABBA 'ARBAYA, *Cause de la fondation des Écoles*, (ed.) A. Scher (PO 18), Brepols, Turnhout, 1981².
- DADIȘO QATRAYA, *Comentariu la Avva Isaia* = *Commentaire du Livre d'Abba Isaïe par Dadišo Qatraya*, (ed.) René Draguet, (CSCO 326-327, Syr. 144-145), Louvain, 1972.
- EFREM SIRUL, *Comentarii la Facere și la Ieșire* = Sancti EPHRAEM SYRI, *In Genesim et in Exodum Commentarii*, (ed.) R.-M. Tonneau (CSCO 152-153), Peeters, Louvain, 1955.
- EFREM SIRUL, *Imne despre credință* = *Des heiligen Ephrem des Syrsers Hymnen de fide*, (ed.) Edmund Beck, (CSCO 154-155, Syr. 73-74), Secrétariat du CorpusSCO, Louvain, 1955. Traducere engleză în St EPHREM THE SYRIAN, *Hymns of Faith*, translated by Jeffrey T. Wickes (*The Fathers of the Church. A New Translation* 30), The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 2015.
- EFREM SIRUL, *Imne despre Biserică* = *Des heiligen Ephrem des Syrsers Hymnen de Ecclesia*, (ed.) Edmund Beck, Louvain, 1960 (CSCO 198-199, Syr. 84-85).
- EFREM SIRUL, *Imnele Raiului* = Sfântul EFREM SIRIANUL, *Imnele Raiului*, trad. rom. de diacon Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2010².
- EFREM SIRUL, *Imne la Epifanie* = *Des heiligen Ephrem des Syrsers Hymnen De Nativitate (Epiphania)*, (ed.) Edmund Beck, Louvain, 1959 (CSCO 186-187, Syr. 82-83). Sfântul EFREM SIRUL, *Imnele Nașterii și Arătării Domnului*, trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2000.
- EVAGRIE, *KG* = EVAGRIE PONTICUL, *Capete gnostice*, text critic siriatic în A. GUILLAUMONT, *Les six Centuries des 'Kephalaia Gnostica' d'Évagre le Pontique* (PO 28, fasc. 1), Paris, 1958; text siriatic și retroversiv greacă: Wilhelm FRANKENBERG (ed.), *Evagrius Ponticus*, Berlin, 1912, pp. 49-423; cu transcriere politonică în ΒΕΠΙΕΣ, vol. 78, Atena, 2002, pp. 86-136.
- IOSIF HAZZAYA, *Cartea întrebărilor, Despre rugăciune, Epistolă, Lucrările barului, Rugăciune* în Avva IOSIF HAZZAYA – Văzătorul de Dumnezeu, *Scrieri duhovnicești*, trad. rom. de ierom. Agapie Corbu, (*Philocalica Syriaca* 1), Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2019.
- IOSIF HAZZAYA, *Despre Pronie* = JOSEPH HAZZAYA, *On Providence*, Text, Translation and Introduction by Nestor Kavvadas, Brill, Leiden-Boston, 2016.

- IOSIF HAZZAYA, *KG* = Giuseppe Hazzaya, *I Capitoli di Conoscenza di Giuseppe Hazzaya. Centurie I-V*, (ed.) Paolo R. Pugliese (PO 255), Brepols, Turnhout, 2023.
- ISAAC SIRUL I = *Partea I – Cuvinte ascetice*: ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, Λόγοι Ἀσκητικοί [ediție critică a textului grec, confruntat cu originalul siriatic], (ed.) Marcel Pirard, Sfânta Mănăstire Ivron, Sfântul Munte, 2012; traducere în limba română în Sfântul ISAAC SIRUL, *Cuvinte ascetice (Cuvintele I-XXX)*, ediție bilingvă, (*Philocalica Syriaca* 4), text grec stabilit de Marcel Pirard, studiu introductiv, traducere și note de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2022².
- ISAAC SIRUL II = *Partea a II-a*: ISAAC OF NINEVEH, *The Second Part. Chapters IV-XLI*, (ed.) S. Brock (CSCO 554-555, Syr. 224-225), Louvain, 1995; în limba română: Sfântul ISAAC SIRUL, *Cuvinte către singuratici*, Partea a II-a, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003.
- ISAAC SIRUL III = *Partea a III-a*: ISACCO DI NINIVE, *Terza Collezione*, (ed.) S. Chialà (CSCO 637-638, Syr. 246-247), Louvain, 2011; în limba română: Sfântul ISAAC SIRUL, *Cuvinte către singuratici*, Partea a III-a, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2005.
- ISAAC SIRUL, *BD* = Mar ISAACUS NINIVITA, *De perfectione religiosa*, (ed.) Paul Bedjan, Paris/Leipzig, 1909 (textul siriatic al *Părții I*); reeditată în *The Ascetical Homilies of Mar Isaac of Nineveh*, (ed.) Paul Bedjan, Gorgias Press, 2007.
- ISAAC SIRUL, *KG* = Sfântul ISAAC SIRUL, *Capete gnostice*: text siriatic în MS syr. e. 7 (Bodleian Library, Oxford); o traducere în limba română, realizată după traducerile din italiană și franceză, în Sfântul ISAAC SIRUL, *Cuvinte către singuratici*, Partea a II-a, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2003.
- MARTYRIUS-SAHDONA, *Cartea desăvârșirii* = MARTYRIUS (SAHDONA), *Œuvres spirituelles I-III, Livre de la perfection*, (ed.) André de Halleux, CSCO 200-201, 214-215, 252-253 (Syr. 86-87, 90-91; 110-111), Louvain, 1960, 1961, 1965.
- TEODORET, *HE* = TEODORET, Episcopul Cirului, *Scrieri. Partea a II-a: Istoria bisericăscă*, trad. rom. de Pr. Prof. Vasile Sibiescu (PSB 44), EIBMBOR, București, 1995.

- BECKER, *Fear of God* = BECKER, Adam H., *Fear of God and the Beginning of Wisdom: The School of Nisibis and the Development of Scholastic Culture in Late Antique Mesopotamia*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2006.
- BROCK, *Efrem Sirul* = BROCK, Sebastian, *Efrem Sirul. O introducere*, trad. rom. de pr. Mircea Ielciu și diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 1998.
- BROCK, *Părinți și scriitori* = Sebastian P. BROCK, *Părinții și scriitorii sirieni de ieri și de azi*, traducere din limba engleză de Arhid. Lect. Univ. Dr. Ioniță Apostolache și de Prof. Hermina Maria Apostolache, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2016.
- CHIALÀ, *La perla* = CHIALÀ, Sabino, *La perla dai molti riflessi. La lettura della Scrittura nei padri siriaci*, Qiqaion, Magnano, 2014.
- CHIALÀ, *Isaac Sirianul* = CHIALÀ, Sabino, *Isaac Sirianul – asceză singuratică și milă fără sfârșit*, trad. rom. de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2012.
- CORBU, „Neliniști în pustie” = CORBU, Ierom. Agapie „Neliniști în pustie: de la hrana tare a Scripturilor la laptele cântărilor și al cuvintelor elinești”, în vol. Ieromonah Agapie CORBU (coord.), *Scriptura în spiritualitatea monastică. Studii de exegeză biblică patristică*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2023, pp. 103-121.
- KANNENGIESSER, *Handbook of Patristic Exegesis* = KANNENGIESSER, Charles *et alii*, *Handbook of Patristic Exegesis. The Bible in Ancient Christianity*, Brill, Leiden-Boston, 2006.
- KOWALSKI, *Perfezione e giustizia* = KOWALSKI, Aleksander, *Perfezione e giustizia di Adamo nel Liber Graduum (OCA 232)*, Pontificium Institutum Orientale, Roma, 1989.
- MURRAY, *Symbols* = MURRAY, Robert, *Symbols of Church and Kingdom. A study in early Syriac Tradition*, Cambridge University Press, 1975.

I. DE LA LITERĂ LA DUH

EXEGEZA BIBLICĂ ÎN TRADIȚIA SIRIACĂ*¹

Sebastian Brock

În ce privește textul biblic, e inutil să mai spun că există o mulțime de feluri diferite de a-l citi, iar într-un context modern acestea toate pot fi clasificate în două rubrici principale, în funcție de punctul de pornire: o abordare începe din punctul de vedere al credinței, cealaltă nu. Aceasta din urmă corespunde abordării seculare a diferitelor discipline academice, cum ar fi studiile filologice, istorice și literare, și nu se ocupă în nici un fel de ideea de inspirație. Cea dintâi reprezintă abordarea religioasă, iar în Biserica timpurie ea era punctul de pornire, practic, pentru orice strădanie exegetică, atât în iudaism, cât și în creștinism. O diferență fundamentală între aceste două abordări, seculară și religioasă, stă în faptul că, pentru abordarea seculară, nu poate fi corectă decât o singură interpretare o dată (deși vor exista, desigur, adeseori mulți pretendenți rivali, fiecare incompatibil cu toți ceilalți); prin contrast, cu

---

* Mulțumim Prof. Sebastian Brock pentru generozitatea cu care ne-a oferit spre traducere manuscrisul acestui studiu, tradus de ierom. Nectarie Dărăban. În limba engleză, studiul a apărut în vol. M. ARAS, C. RIZK, K. VON STOSCH (ed.), *Syriac Theology: Past and Present*, Brill, Leiden/Paderborn, 2022, pp. 35-56.

¹ Excelente evaluări pe această temă se găsesc pentru Vechiul Testament în contribuțiile lui L. van Rompay din M. SÆBØ (ed.), *Hebrew Bible/Old Testament. The History of its Interpretation*, I, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1996, pp. 612-641 și II (2000), pp. 559-577; de asemenea B. CHIESA, *Filologia storica della Bibbia ebraica*, I, Claudiana, Brescia, 2000, pp. 109-132. Iar pentru Noul Testament, vezi J.C. McCULLOUGH, „Early Syriac Commentaries on the New Testament”, în *The Near East School of Theology, Theological Review* 5/1 (1982), pp. 14-33 și 5/2, pp. 79-126.

abordarea religioasă cheștiunea nu este dacă o interpretare este corectă sau greșită, ci dacă are sens și, întrucât mai multe interpretări diferite ale unui singur pasaj pot fi socotite ca având sens, potrivit acestei abordări textul poate fi descris ca fiind polisemantic, pe când potrivit celeilalte abordări textul este monosemantic.

În Antichitate, abordarea exegeților evrei și creștini era astfel una esențialmente holistică și avea anumite presupuziții de bază: fiind socotit cuvânt al lui Dumnezeu, textul era înțeles ca inspirat, într-un fel sau altul și, de aceea, mesajul lui este valabil pentru toate timpurile. Mesajul poate fi uneori criptic și, de aceea, are nevoie de interpretare. Cărțile Bibliei sunt privite ca alcătuind un corp unitar. În consecință, un pasaj dintr-o carte poate fi interpretat sau explicat cu ajutorul altuia dintr-o carte diferită. Aceste presupuziții de bază susțin toate diferitele căi pe care exegeții sirieni se apropie de textul biblic.

Terminologie standard: „literală” și „duhovnicească”

În toate scrierile siriene de exegeză se regăsește distincția de bază între exegeză „literală” și exegeză „duhovnicească” (*pušoḡo su'ronoyo* și *pušoḡo ruhonoyo*). Astfel, Efrem, în *Comentariul său la Facere*, oferă două comentarii separate la *Facere* 49 (binecuvântările lui Iacob), prima *su'ronoit*, a doua *ruhonoit*. Exact aceeași diviziune se va găsi în câteva dintre comentariile lui Dionisie bar Salibi aproape 800 de ani mai târziu, dar, în cazul acesta, el furnizează cele două niveluri de comentariu de-a lungul întregii cărți. Câțiva termeni alternativi apar începând cu autorii din secolul al VII-lea; astfel, pe lângă *su'ronoyo/su'ronoit*, *taš'itonoyo*, „istoric”, se găsește la Dadišo (sec. VII), Teodor bar Koni (sfârșitul sec. VIII) și Ișodad de Merv (sec. IX), în timp ce Moise bar Kepha (†903) folosește *gušmonoit*. Analog lui *ruhonoyo*, la acești autori mai târziu se întâlnește și termenul *peletonoyo*, literal „în chip parabolic”, dar adeseori tradus ca „alegoric”². Ocazional e introdusă și o a treia categorie: astfel, Dadišo

² Adverbul *peletonoit* apare deja la Filoxen, *Comentariu la Matei și Luca* (PHILOXENUS OF MABBUG, *Fragments of the Commentary on Matthew and Luke*, ed. J.W. Watt, CSCO 392-393, Syr. 171-172, Peeters, Louvain, 1978), p. 6, unde Biserica e văzută *peletonoit* ca Mireasă din coasta lui Hristos.

introduce un termen intermediar, *mtargmonoyo*, redat cel mai corect ca „omiletic”, în timp ce Iacob de Edessa (†708) are un termen pentru ceva chiar mai înalt decât *ruhonoit*, anume *met'alyonoit*.

În cercetarea modernă aceste două abordări de bază sunt uneori denumite în mod grosolan și nesocotit „antiohiană” și „alexandrină”, cu implicația că în Biserica Răsăritului, datorită încrederii ei în Teodor de Mopsuestia, exegeza este „antiohiană”, pe când în tradiția siro-ortodoxă este mai „alexandrină”. Aceasta, ca multe alte generalizări, este o răstălmăcire, în primul rând când se aplică autorilor sirieni anteriori lui Diodor și Teodor³. Exegeții sirieni știau bine că audiențe diferite cereau abordări diferite, fapt bine pus în scenă de Dadišo⁴, care asociază *pušoḡo taš'itonoyo* cu Teodor, *pušoḡo mtargmonoyo* cu Vasile și Ioan Gură de Aur, în timp ce *pušoḡo ruhonoyo* este menit pustnicilor, *ibidaye*. Cu toate că Teodor a scris o lucrare polemică *Împotriva alegoriștilor*, care s-a păstrat parțial în traducere siriacă⁵, se pare că până și el socotea că o interpretare duhovnicească este mai folositoare pentru monahi. În fapt, Teodor polemiza împotriva folosirii lui *pušoḡo peletonoyo*⁶ cu *excluderea* sensului literal, abordare pe care o asociază cu Filon și Origen, care, insinuează el, urmează practicii exegezei păgâne a miturilor grecești, în care ținta era să scapi de înțelesul literal. Polemica lui Teodor de Mopsuestia va fi reluată la sfârșitul secolului al VIII-lea de Teodor bar Koni, care are o secțiune intitulată „Care este diferența dintre interpretarea istorică (*taš'itonoyo*) și cea alegorică (*peletonoyo*) și cine a născocit-o pe aceasta din urmă?” El începe după cum urmează:

³ „Antiohiană” se referă propriu-zis la abordarea exegetică a lui Diodor și Teodor, bine descrisă de C. SCHÄUBLIN, *Untersuchungen zu Methode und Herkunft der antiochenischen Exegese*, P. Hanstein, Bonn/Cologne, 1974.

⁴ DADIȘO QATRAYA, *Comentariu la Avva Isaia*, pp. 155-156.

⁵ THÉODORE DE MOPSUESTE, *Fragments syriaques du Commentaire des Psaumes*, (ed.) L. van Rompay, (CSCO Syr. 189-190), Peeters, Louvain, 1982. Ediția lui van Rompay se bazează pe un manuscris de la sfârșitul secolului XIX; ulterior cel puțin o parte din alt *Vorlage* al manuscrisului s-a dovedit a fi ms. Syr. 7 de la Princeton, din secolul al VI-lea, sau poate chiar de la sfârșitul secolului al V-lea.

⁶ Exact acest termen se găsește în subscriptul lucrării și este probabil un înlocuitor mai târziu al lui *pušoḡo d-peloto*, termen prezent (p. 8) în tratatul însuși.

„O însemnată și nu mică diferență între interpretarea istorică și cea alegorică e reprezentată de faptul că aceasta din urmă transmite hulă și înșelăciune mincinoasă, pe când cea dintâi transmite adevăr și mărturisire dreaptă. Origen cel căzut a născocit șiretlicul alegoriei: a întors narațiunile Scripturii cu susul în jos și le-a rupt de firescul lor înțeles adevărat, ducându-le într-o eroare fantezistă, înțepenindu-se, ca urmare, în postura de a cugeta că nu mai există creație sau Creator. Ei nu interpretează raiul așa cum este [în realitate], nici pe Adam și Eva: nici măcar un singur lucru creat nu-l interpretează așa cum este [în realitate], ci spun că oriunde găsești «cal» trebuie să-l înțelegi cu referire la ce este blestemat, bazându-se pe referința la «carele lui Faraon» (Ieș. 15, 4).⁷

Teodor bar Koni continuă cu multe alte exemple și încheie arătând că ei fac exact același lucru ca și interpreții păgâni ai miturilor grecești. Ișodad de Merv oferă o polemică similară în prefața *Comentariului* său *la Psalmi*⁸. Cu toate acestea, chiar în secțiunea următoare el începe prin a spune: „Să se știe că, în timp ce David și-a scris profeția *tas'itonoit* („istoric“) și nu *peletonoit* („alegoric“), el e privit ca și cum și-ar fi rostit profeția *peletonoit* („alegoric“).⁹

Ceea ce urmează este luat, aproape cuvânt cu cuvânt, de Moise bar Kepha în primele rânduri ale capitolului 27 din Prefața *Comentariului* său *la Psalmi*, „Despre felurile în care Scriptura vorbește despre Dumnezeu“, o temă pe care o vom discuta mai jos.

Așa cum avea să arate mai târziu Moise bar Kepha, cele două abordări sunt complementare și nu în conflict: greșită este bazarea numai

⁷ THEODORE BAR KONI, *Liber Scholiorum* I, (ed.) A. Scher, R. Hespel (CSCO 65-66, Syr. 19-20), Peeters, Louvain, 1960², p. 356.

⁸ *Commentaire d'Iso'dad de Merv sur l'Ancien Testament. VI. Psaumes 12*, (ed.) Ceslas van den Eynde (CSCO 433, Syr. 185), Peeters, Louvain, 1981, pp. 11-15.

⁹ *Ibidem*, p. 15. Pasajul următor este citat aproape cuvânt cu cuvânt de Moise bar Kepha în capitolul 29 al *Comentariului* său *la Psalmi*. Autorul *Comentariului Diyarbakir* (*Le Commentaire au Genèse-Exode 9, 32 du Manuscrit Olim Diyarbakir 22*, ed. L. van Rompay, CSCO 483-484, Syr. 205-206, Peeters, Louvain, 1986, p. 130) afirmă că textul biblic aduce folos nu numai poporului (evreiesc), ci și – prin tipuri (*tupse*) – popoarelor (neamurile).

pe una singură dintre acestea. Astfel, în Prefața amintită el spune că, spre deosebire de cei care afirmă că interpretarea ar trebui făcută numai *gušmonoit w-su'ronoit* („trupește și literal“), „noi spunem că așa cum cărțile Vechiului Testament se interpretează *gušmonoit w-su'ronoit* („trupește și literal“), tot așa e drept ca ele să se interpreteze *rubonoit w-peletonoit* („duhovnicește și alegoric“)¹⁰, adăugând ceva mai încolo¹¹ că lucrurile stau așa mai cu seamă în cazul *Psalmilor*.

Chestiuni ale textului biblic

La majoritatea comentatorilor sirieni se observă faptul că au cunoștință nu numai de diferitele versiuni siriace ale textului biblic și de originile lor, ci și de versiunile grecești, îndeosebi Septuaginta și originile ei. Ei știau că Vechiul Testament Peshitta fusese tradus din ebraică și unii comentatori citează ocazional varianta „ebraică“ (*ebroyo*)¹², deși nu e întotdeauna limpede la ce se referă cu precizie termenul. Potrivit lui Iacob de Edessa, traducerea a avut loc în timpul regelui Abgar, prin urmare cu un secol mai devreme decât estimează cercetarea modernă¹³. Tradiția siriacă dă mărturie de traduceri ulterioare ale cărților Vechiului Testament în secolele VI și VII, toate din greacă: fragmentele dintr-o traducere de secol VI din *Facere, Ieșire și Isaia* – uneori atribuite inițiativei lui Filoxen, faimoasa Syro-Hexapla – acoperind întregul Vechi Testament, realizată pe la anul 615, în același timp cu Noul Testament Harklean, a fost urmată la mai puțin de un secol de revizuirea de către Iacob de Edessa a anumitor cărți (*Pentateubul, 1-2 Împărați, Isaia, Daniel și Înțelepciunea lui Solomon*). Folosirea Syro-Hexaplei de către comentatorii siro-orientali se întâlnește întâia oară în secolul al IX-lea

¹⁰ G. DIETRICH, *Eine jakobitische Einleitung in der Psalter*, Giessen, 1901, pp. 119-121, retipărită la Gorgias Press în 2010. Identitatea autorului a devenit cunoscută abia ulterior, cf. J.-M. VOSTÉ, „L'introduction de Moïse bar Kepha aux Psaumes de David“, *Revue biblique* 28 (1929), pp. 214-228.

¹¹ *Ibidem*, p. 123.

¹² Mai cu seamă în *Comentariul Diyarbakir*, unde varianta *ebroyo* e citată de 21 de ori.

¹³ Teodor bar Koni (I, p. 279-282) îi citează pe unii care afirmă că traducerea siriacă s-ar situa înapoi în timpul lui Hiram (I), în timp ce alții spun că a Apostolii au realizat-o.